

EBÛ UBEYD el-KÂDÎ

(أبو عبيد القاضى)

Ebû Ubeyd Alî b. el-Hüseyn
b. Harb el-Kâdî el-Bağdâdî
(ö. 319/931)**Şâfiî müctehidi.**

237' de (851-52) Bağdat'ta doğdu. İbn Harbûye (Harbeveyh) diye de tanınır. Ebû Sevr ve Dâvûd ez-Zâhirî'den ders aldı. Kur'an, hadis, fıkıh, hilâf ve meânî ilimlerinde tahsilini ilerletti. Bir süre Vâsit kadılığı yaptıktan sonra Mısır kadılığına tayin edildi (293/906). Büyük bir kısmı Abbâsî Halifesi Muktedir-Billâh'ın hilâfeti ve Ebû Mansûr Tekîn'in Mısır valiliği dönemine rastlamak üzere toplam on sekiz yıl altı ay süren bu görevinden kendi isteğiyle ayrıldı (311/924). Görev süresi boyunca başta Ebû Mansûr Tekîn olmak üzere valiler ona karşı büyük saygı gösterdiler. Kaynaklarda son derece vakarlı, âdil, takvâ sahibi bir kişi ve valilerin bizzat ziyarette buldukları en son kadı olduğu kaydedilmektedir. İstifasından sonra Bağdat'a döndü. Vefatına kadar hadis rivayetinde bulundu ve kurduğu ders halkalarıyla talebe yetiştirdi. 17 Safer 319 (11 Mart 931) tarihinde Bağdat'ta vefat etti ve evine defnedildi.

Ebû Ubeyd, fıkhıta hocası Ebû Sevr'in usulünü benimsemiş ve onun mezhebine uygun fetvalar vermiştir. **Ashâbü'l-vücûh***tan olan Ebû Ubeyd'in çeşitli fetvaları, Şâfiî mezhebinin temel kaynaklarından *el-Mühezzebe* ve *er-Ravza* başta olmak üzere çeşitli eserlerde kaydedilmiştir. Ebû Ubeyd kıyası çok kullanmakla meşhur olup Şâfiî mezhebinde kabul edilen görüşlere aykırı bazı ictihadlarda da bulunmuştur (bk. Sübkî, III, 448-455; Nevevî, 1/2, s. 259). Ahmed b. Mikdâm el-İclî, Yûsuf b. Mûsâ el-Kattân, Hasan b. Arafе el-Abdî, Hasan b. Muhammed ez-Za'ferânî, Hüseyin b. Ebû Zeyd ed-Debbâğ, Yahyâ b. Muhammed el-Bezzâz, Ebû's-Seken Zekeriyâ b. Yahyâ et-Tâî, Serî es-Sakatî gibi âlimlerden hadis rivayet etmiş, kendisinden de Ebû Ömer İbn Hayyûme, İbnü'l-Mukrî el-İsfahânî, Ebû Hafs İbn Şâhin, Ebû Bişr ed-Dûlâbî, Ebû Ca'fer et-Tahâvî, Ebû'l-Hasan İbnü'l-Cerrâh rivayette bulunmuşlardır. Nesâî, güvenilir bir râvi olan Ebû Ubeyd'den rivayette bulunarak *es-Sünen*'inde hadislerini tahrîc etmiş, Dârekutnî de üstün şahsiyetli ve fazilet sahibi bir kimse olduğunu söylemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kindî, *el-Vülât ve'l-kuğât* (Guest), s. 481, 523-531; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, XI, 395-398; Şîrâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ**, s. 119; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, VI, 238-239; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ**, I/2, s. 258-259; Zehebî, *A'âmü'n-nübelâ**, XIV, 536-538; Sübkî, *Tabakât*, III, 446-455; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'îyye*, I, 397-398; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 167; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'îyye*, I, 96-97; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 303-304; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâdara*, I, 312; II, 145; Hüseyinî, *Tabakâtü's-Şâfi'îyye*, s. 53-54; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 281-282.

ALİ OSMAN ATEŞ

EBÛ UBEYD es-SEKAFÎ

(أبو عبيد الشففى)

Ebû Ubeyd b. Mes'ûd
b. Amr es-Sekafî
(ö. 13/634)**Hz. Ömer devri kumandanlarından.**

Muhtâr es-Sekafî'nin babasıdır. Hz. Peygamber zamanında müslüman olduğu rivayet edilen Ebû Ubeyd, Hz. Ömer'in hilâfetinin ilk günlerinde tarih sahnesinde görülmektedir. Hz. Ebû Bekir'in hilâfetinin sonlarında Irak'a gönderilen İslâm ordusu, güçlü Sâsânî kuvvetleri karşısında takviye gücü beklemekteydi. Onun vefatından sonra Hz. Ömer Medine Mescidi'nde biatları kabul ederken müslümanları Irak cephesindeki mücahidlere yardıma çağırdı. Medine halkının çekingen davrandığı bu davete dördüncü gün ilk icabet eden Ebû Ubeyd oldu ve 1000 kişilik gönüllüler birliğinin kumandanlığına getirildi. Hz. Ömer tarafından techiz edilen bu takviye birliği asıl kuvvetlere Nemânik'ta katıldı. Ebû Ubeyd, Câbân ve Merdânşah kumandasındaki Sâsânî ordusuna karşı ilk zafelerini burada kazandı ve bu iki kumandanı esir aldı. Kesker yakınlarında bir diğer Sâsânî birliğini yenerek hazinelerini ele geçirdi. Dağılan düşman kuvvetlerinin peşine düştü ve meşhur İranlı kumandanlar Rüstem ve Boran'ın gönderdikleri yeni birlikleri Sakatiye'de hezimetle uğratarak bol miktarda ganimet elde etti. Gönderdiği birlikler vasıtasıyla civar bölgeleri itaat altına aldı. Hîre yakınlarında Câlînûs kuvvetlerini de mağlûp etmesi üzerine Rüstem bu orduyu yeni kuvvetler ve birkaç fülle takviye ederek tekrar Ebû Ubeyd üzerine gönderdi. Ordusunu Fırat nehri üzerindeki bir köprüden (Ebû Ubeyd Köprüsü) düşmanın bulunduğu tarafa geçirmeye karar veren ve bu kararı benimsemeyen arkadaşlarını korkaklıkla suçlayan Ebû Ubeyd,

ordu karşı yakaya geçtikten sonra köprüyü yıktırdı. İki ordu arasında şiddetli bir çarpışma başladı. Müslüman süvariler fillerden ürken atlarına hâkim olamadılar. Savaş meydanının darlığı ve köprü'nün yıkılmış olması gibi sebeplerle manevra imkânı kalmayınca çarpışma müslümanların aleyhine gelişti. Bunun üzerine Ebû Ubeyd filleri bertaraf etmekten başka çare kalmadığını düşündü ve yaya olarak üzerlerine hücum etti. Ancak bu da sonuç vermedi; hortumunu keserek devirdiği bir filin altında şehid oldu. Müslümanların çoğu da hayatlarını kaybettiler. Köprü Muharebesi (13/634) diye bilinen bu olay İslâm kuvvetlerinin bu cephede ilk yenilgisidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütahu'l-büldân* (trc. Zâkir Kadîrî Ugan), İstanbul 1955-56, II, 20-23; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 142; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 60-69; Mes'ûdî, *Mürâcü'z-zeheb* (Abdülhamîd), II, 315-316; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 416, 432-439; a.mlf., *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), VI, 205; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 130-131; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 124-125; Ahmed Zeynî, *el-Fütahâtü'l-İslâmiyye*, Kahire 1968, I, 76-78.

ASRİ ÇUBUKÇU

EBÛ UBEYDE b. CERRÂH

(أبو عبيدة بن الجراح)

Ebû Ubeyde Âmir b. Abdillâh
b. el-Cerrâh el-Fihrî el-Kureşî
(ö. 18/639)**Aşere-i mübeşşereden olan
kumandan şahabî.**

Hicretten kırk yıl önce Mekke'de doğdu (583). Türkiye'de yayımlanan bazı ansiklopedilerdeki 571'de Kudüs'te doğduğuna dair kayıt gerçeğe uymamaktadır. Hz. Peygamber'in onuncu dedesi olan Fihr'de Resûlullah ile soyları birleşir. Benî Hâris kabilesinden olan Ebû Ubeyde, Câhiliye devrinde Mekke'de okuma yazma bilen birkaç kişiden biri olduğu için Kureşliler kendisine değer verirdi. Ebû Ubeyde, Hz. Peygamber'in İslâm'a davete başladığı ve henüz Dârülerkam'a girmediği günlerde Hz. Ebû Bekir vasıtasıyla müslüman oldu. İslâmiyet'in yayılması için büyük çaba gösterdi ve bu sebeple Kureşliler'in ağır baskılarına mâruz kaldı. İşkenceler dayanılmaz hale gelince 616 yılında yapılan İkinci Habeşistan Hicreti'ne katıldı. Ancak bir müddet sonra Mekke'ye döndü. Daha sonra Medine'ye hicret etti. Hz. Peygamber onunla Sa'd b. Muâz arasında kardeşlik bağı (**muâhât***) kurdu. Muhammed b. Mesleme veya Ebû Talha el-Ensârî ile kardeş yapıldığı da söylenmektedir.